

УДК 37.091.59-057.875

ЮРІЙ КРАЩЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Охарактеризовано компоненти й критерії виховного потенціалу студентського самоврядування: рівень соціальної активності студентів, ефективність діяльності органів студентського самоврядування, ефективність дії на студентське середовище виховних структур, рівень підготовки лідерів студентського самоврядування, рівень відповідності змісту освітніх програм вимогам конкурентоспроможності майбутніх фахівців, підтримка й педагогічний супровід діяльності студентського самоврядування.

Розкрито роль Полтавського молодіжного проекту «Школа місцевого і студентського самоврядування «Лідер майбутнього» у формуванні виховного потенціалу студентського самоврядування на регіональному рівні.

***Ключові слова:** система студентського самоврядування, виховний потенціал студентського самоврядування, Школа «Лідер майбутнього».*

Постановка проблеми. Актуальність і перспективність розробки проблеми виховного потенціалу системи студентського самоврядування детермінована рядом соціальних факторів. Спостерігається протиріччя між соціальним замовленням на розвиток студентського самоврядування та реальним станом справ у сучасному вищому навчальному закладі. Саме тому актуалізуються теоретичні та практичні розробки спрямовані на формування виховного потенціалу системи студентського самоврядування в Україні, зокрема:

– зростання впливу студентського самоврядування у захисті прав та інтересів осіб, які навчаються, їх гуманістичному вихованні, розвитку лідерських, комунікативних, організаторських якостей, соціальної активності, громадянської свідомості, патріотизму;

– виховання відповідальності студентських колективів за утвердження моральних позицій особистості студента;

– розвиток здібностей і обдарувань кожної особистості студента, всебічне сприяння самореалізації майбутніх фахівців;

– посилення ролі органів студентського самоврядування в управлінні вищими навчальними закладами;

– підвищення якості освіти, формування професійної компетентності шляхом активізації самостійної творчої пізнавальної діяльності осіб, які навчаються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ряд українських дисертаційних досліджень присвячено проблемі становлення та розвитку студентського самоврядування в історичному контексті (С. Черкасова, О. Невмержицька, Т. Прибора, Р. Сопівник) та сучасності (Т. Бондар, І. Василенко, К. Потопа, Л. Шеїна, О. Ступак, Д. Гончаров).

Виховні можливості студентського самоврядування вивчали російські дослідники Н. Бугаєнко, І. Єжукова, Т. Волокевич, Л. Конишева, В. Певзнер, В. Лісовський, О. Чернишов, Н. Шафігулліна, Л. Шигапова, В. Шиков.

Разом з тим, проблема виховного потенціалу системи студентського самоврядування вищих навчальних закладів України не досліджена.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Охарактеризувати поняття та компоненти виховного потенціалу системи студентського самоврядування вищого навчального закладу. Розглянути роль Полтавського молодіжного проекту «Школа місцевого і студентського самоврядування «Лідер майбутнього» в розвитку виховного потенціалу самоврядування студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Словники іноземних слів тлумачать поняття «потенціал» як «сукупність наявних засобів, можливостей, ресурсів в якій-небудь області» [8, с. 42]. «Потенціал» в філософії трактується як джерело, можливість, засіб, запас: те, що може бути використано для вирішення будь-якого завдання, досягнення певної мети [9, с. 35].

Виховний потенціал розглядається рядом авторів: О. Ароновій, А. Мелик-Пашаєвим, А. Юриковим та ін.; дослідниками вводяться поняття: види потенціалів соціальних рухів (О. Белінська), виховний потенціал дозвілєвого об'єднання культурно-оздоровчої спрямованості (Д. Симонов), емоційний потенціал колективу (А. Лутошкін), виховний потенціал дитячого та молодіжного громадського руху (Г. Дербеньова, С. Тетерський) та ін.

Систему студентського самоврядування визначаємо як цілісний структурний механізм, який дозволяє студентам шляхом самоорганізованої діяльності брати участь у керівництві справами свого колективу у взаємодії зі всіма органами управління вищим навчальним закладом, захищати власні права та інтереси, сприяє гармонійному розвитку особистості майбутнього фахівця, виховуючи лідерські якості, соціальну активність [4, с. 7].

Виховний потенціал системи студентського самоврядування (як демократичний механізм створення і функціонування виховного середовища вищого навчального закладу) вбачаємо в якості засобу розвитку гармонійної особистості студента, виховання лідерських, комунікативних та організаторських якостей.

Як комплекс можливостей в сфері виховання майбутніх у сфері виховання майбутніх спеціалістів виховний потенціал студентського самоврядування розглядає М. Шиков: «Це джерела, засоби, ресурси, які можуть бути використані для вирішення завдань професійно-особистісного розвитку студентів, досягнення цілей виховання. Він включає в себе людей, які реалізують цілі і цінності виховання в процесі цілеспрямованої діяльності; систему відносин, яка виникає між учасниками виховної діяльності у вищому навчальному закладі; певний обсяг освоєного індивідом соціального та професійного досвіду; стан виховного середовища вищого навчального закладу і управлінську діяльність щодо забезпечення життєздатності виховної системи, її сталого розвитку» [10, с. 241].

Вивчаючи виховний потенціал дитячого громадського руху, Г. Дербенева, розглядає його сутність як створення реальних структурних умов для: усвідомлення особистістю цілей, перспектив об'єднання, свого перебування і діяльності в ньому, актуалізації і розвитку особистісних інтересів, потреб, можливостей; забезпечення особистісно-значущої багато рольової діяльності, інтенсивного міжособистісного й міжвікового спілкування, сприятливого положення кожного в системі відносин дитячого об'єднання [2, с. 11]. Дослідниця виокремлює наступні критерії виховного потенціалу дитячої громадської організації: критерій соціальної активності дітей, підлітків і молоді (показники: схильність до комунікативної і організаторської діяльності, соціальної активності); критерій самореалізації (показники: мотивація включеності дітей, підлітків і молоді в дитячу громадську організацію); критерій позитивної направленості діяльності.

Компонентами виховного потенціалу студентського самоврядування (за О. Пономарьовим) є:

- виховний потенціал суб'єктів студентського самоврядування (адміністрація, викладачі, куратори, батьки, студенти);
- виховний потенціал цілей і змісту освітніх програм студентського самоврядування (навчальні, виховні);
- виховний потенціал організаційних форм, методів і засобів студентського самоврядування (студентські наукові товариства, студентські ради, старостати, студентські профспілкові комітети) [7, с.107].

Сукупність компонентів, на думку О. Пономарьова, складає виховний потенціал студентського самоврядування. Запропонована структура може включати в себе наступні оціночні показники:

- рівень соціальної активності студентів;
- ефективність діяльності органів студентського самоврядування (стабільність організаційної структури, ступінь збереження традицій складу органів студентського самоврядування, престижність участі з точки зору студентів тощо);

ефективність дії на студентське середовище виховних структур, взаємодія цих структур з органами студентського самоврядування (створення у вищому навчальному закладі організаційно-педагогічних умов

для розвитку студентського самоврядування, рівень взаємодії адміністрації ВНЗ і органів студентського самоврядування);

рівень підготовки лідерів студентського самоврядування (наявність особистісних якостей, умінь, навичок, знань, необхідних для ефективного управління студентським колективом);

рівень змісту освітніх програм (затребуваність змісту й сутності навчальних програм студентами, якість викладання тощо);

ефективність організаційних форм, методів і засобів (якість і кількість форм роботи, підтримка й педагогічний супровід діяльності студентського самоврядування з боку адміністрації вищого навчального закладу).

Досліджуючи педагогічний потенціал студентського самоврядування, В. Певзнер вказує на три важливі критерії його реалізації:

- успішна реалізація виховної функції студентської організації, пов'язаної з соціальним та професійно-особистісним вихованням студентів;

- здійснення освітньої функції студентського самоврядування, пов'язаної з використанням самоврядування як ресурсу самоорганізації навчальної діяльності студентів;

- ефективне здійснення розвиваючої функції самоврядування, що забезпечує розвиток у студентів організаторських, комунікативних і творчих здібностей [6, с. 42].

Виховна ефективність студентського самоврядування полягає в тому, що процес активної участі має переважно виховний і розвивальний характер: навчання виконує функцію засобу розвитку в студента професійного й творчого інтересу до певного виду позитивної діяльності, яка сприяє виявленню і розвитку його індивідуальних можливостей. В основі роботи дієвого органу студентського самоврядування – командна робота («колективна життєдіяльність» за Н. Нефьодовою) – складний, цілісний, системний процес, який акумулює в себе діяльність і спілкування, багатогранність відносин, ситуацій і подій, які складають основу досвіду життя студента. Через творчу участь у життєдіяльності самоврядування студент стає «автором» свого саморозвитку: визначаються його ціннісні орієнтації, життєві цілі, морально-духовні ідеали, адекватна самооцінка, яка забезпечує стійке ставлення до дійсності й соціальних моральних цінностей.

Системотвірним фактором формування виховного потенціалу студентського самоврядування на регіональному рівні є Полтавський молодіжний проект «Школа місцевого і студентського самоврядування «Лідер майбутнього» (далі – Школа), який засновано в 2010 році. Ураховуючи необхідність формування нової генерації порядних відповідальних лідерів студентського самоврядування, виховання лідерських якостей майбутніх фахівців, за ініціативою лідерів студентського самоврядування провідних вищих навчальних закладів спільно з управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту виконавчого комітету Полтавської міської ради у 2009 році. Школа включає семінари і тренінги з лідерства, роботи в команді, діяльності місцевого та студентського самоврядування, діловодства, конфлікт-менеджменту,

проектної діяльності, фандрайзингу тощо. Навчання у Школі проходить у позаурочний час з жовтня до червня. Повний курс складається з двох етапів: теоретичного та практичного. Теоретичний етап Школи містить лекції, семінари та тренінги. Їх тематика структурована за модулями. Лектором Школи є голова комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти України, народний депутат України, кандидат педагогічних наук Л. М. Гриневич. Викладачі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка активно долучаються до організації навчання в Школі. Науковим консультантом є доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, декан природничого факультету, заслужений працівник освіти України М. В. Гриньова. Семінари, диспути й лекторії проводять провідні фахівці своєї справи (доктор наук з державного управління, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, голова Полтавської обласної ради П. В. Ворона (теми: «Місцеве самоврядування: зміст, завдання й виклики реформування», «Діяльність депутата місцевої ради»); кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Н. М. Тарасевич (Кривонос) (тема: «Стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях»), доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна М. О. Герасименко (тема: «Ораторська й риторська майстерність лідера»), кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики, керівник прес-служби університету Г. О. Кудряшов (тема: «Взаємодія із засобами масової комунікації. PR»), кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Ю. П. Кращенко (теми: «Генеza та сучасні тенденції розвитку студентського самоврядування», «Сучасні теорії лідерства»), кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Ю. І. Боловацька (тема: «Організація культурно-дозвілдової діяльності органами студентського самоврядування»), аспірант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна О. І. Гаврилюк (тема: «Фінансові засади проект-менеджменту»).

Визнані фахівці в теорії й практиці лідерства О. О. Нестуля (доктор історичних наук, професор, ректор Полтавського університету економіки і торгівлі) й С. І. Нестуля (кандидат історичних наук, доцент кафедри управління персоналом і економіки праці Полтавського університету економіки і торгівлі) є лекторами Школи (теми: «Харизматичне лідерство», «Стилі лідерства»). Серед базових лекторів Школи варто відзначити О. В. Боровикова (кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом і економіки праці Полтавського університету економіки і торгівлі, тема: «Діловий етикет. Етика спілкування»), Ю. В. Іванова (кандидат економічних наук, доцент кафедри комерційної діяльності та підприємництва Полтавського університету економіки і торгівлі, тема: «Фінансова основа проект-менеджменту»), А. С. Шавиро (практичний психолог, менеджер з персоналу компанії «ГПЛ»; теми: «Тайм-менеджмент

лідера-організатора», «Основи ефективної комунікації»), А. О. Микитенка (кандидат медичних наук, викладач ВДНЗ «Українська медична стоматологічна академія» тема: «Основи конструювання соціальних проєктів»), Т. К. Ісаєнко (кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка; тема: «Мовленнєвий імідж сучасного лідера»), Н. В. Бакало (кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Полтавського національного технічного університету імені Ю. Кондратюка; тема: «Формування ефективної команди»).

Особливий акцент у теоретичному блоці Школи робиться на проведення якісних тренінгів. Так, провідними тренерами Школи є О. В. Денисенко (голова Полтавського обласного комітету молодіжних громадських організацій; тренінг: «Розвиток лідерських якостей і навичок роботи в команді»), С. В. Жук (заступник директора Благодійної організації «Світло надії»; тема: «Формування лідерського потенціалу студентського самоврядування»).

Практичний етап: стажування в структурних підрозділах виконавчого комітету Полтавської міської ради, співпраця з депутатами в округах, організація та участь у реалізації міських молодіжних проєктів, культурно-масових заходів, тематичних ток-шоу, круглих столів, студентських конференцій тощо. В зв'язку з цим, значий організаційний внесок у розвиток Школи роблять працівники виконавчого комітету Полтавської міської ради: І. А. Шрамко (головний спеціаліст управління у справах сім'ї, молоді та спорту), А. О. Павленко (начальник відділу у справах сім'ї та реалізації молодіжної політики), О. М. Ромас (начальник управління у справах сім'ї, молоді та спорту), О. А. Деркач (секретар Полтавської міської ради), С. К. Порохня (заступник Полтавського міського голови з питань діяльності виконавчих органів).

Практичний етап навчання в Школі закінчується двохденною діловою грою. Слухачі діляться на команди та конструюють соціальні проєкти, для реалізації яких залучають кошти. Відповідні структури ділової гри «Місьцеве самоврядування», «Бізнес» та «Фонд» виступають донорами. Переможцем вважається той проєкт, котрий ці структури профінансували повністю. У червні 2015 року переможцем став проєкт «Арт-фест «Poltaviti» команди «Полтава творча», котрий буде реалізовано у 2016 році за кошти міського бюджету.

У жовтні 2015 року розпочато VII-й набір Школи, слухачами якої стали понад 80 старшокласників, студентів, молоді. Усього за шість попередніх випусків Школи її закінчили 328 осіб, які успішно діють в органах студентського самоврядування навчальних закладів, молодіжних громадських організаціях, стали молодими підприємцями, помічниками-консультантами депутатів тощо. Випускниками Школи протягом шести років реалізовано ряд загальноміських заходів, сконструйованих під час ділових ігор у Школі: акція з прибирання берегів річки Ворскла, захід до Дня молоді «Майданс-ореп», молодіжний проєкт «Полтавська школа молоді»

сім'ї», соціально-інформаційний проект «Врятуй життя ближнього». Окрім того, слухачі Школи щороку приймають участь у реалізації вагомих загальнооміських заходів: благодійний проект «Ялинка Янголів», заходи до Дня Європи, Дня захисту дітей тощо. В рамках Школи випущено збірники «Методики самопізнання майбутнього лідера» для рефлексії та самовиховання лідерських, комунікативних, ділових, організаторських, інтелектуально-креативних, морально-вольових якостей [5].

Виховна мета створення таких соціальних проектів у Школі спрямована на формування активної життєвої позиції, самореалізацію, виховання лідерських якостей, розвиток уміння працювати в команді [3, с.172]. Сутність соціального проектування полягає в конструюванні бажаних станів майбутнього. Мета проектів у Школі – зміна соціального середовища, здійснення інновацій, свідомої діяльності з конструювання нового та впровадження в життя. Під час реалізації соціально значущих проектів основний акцент зміщується на виховання в майбутнього спеціаліста навичок «вийти» за рамки неперервного потоку повсякденної практики; побачити, усвідомити та оцінити різноманітні проблеми, конструктивно їх вирішувати у відповідності зі своїми ціннісними орієнтаціями. У цьому випадку студентське самоврядування набуває соціально-практичного характеру, обумовленого необхідністю свідомого, відповідального ставлення студентів до можливостей своєї професійної, а також культурно-моральної самореалізації та участі в управлінні справами свого вищого навчального закладу.

Виховний потенціал студентського самоврядування характеризує можливості виховання, закладені в ньому, що охоплюють як ресурси студентського колективу, так і адміністративні та педагогічні ресурси всієї позанавчальної виховної системи вищого навчального закладу. При характеристиці виховного потенціалу, найбільш значущою є саморегуляція людини, здатність протистояти негативним впливам і сприймати впливи позитивні, що розвивають суб'єктність особистості. Таким чином, в здатності до самоорганізації полягає ефект виховання. Саме в забезпеченні отримання студентами досвіду самоорганізації власного життя вбачаємо одну з сутнісних функцій виховного потенціалу студентського самоврядування.

Список використаних джерел

1. Василенко П. М. Словник-довідник соціального працівника : навч. посіб. / П. М. Василенко, В. С. Васильченко, В. М. Галицький. – К. : ІПКДЗСУ, 2007. – 322 с.
2. Дербенева Г. В. Воспитательный потенциал современного детского общественного движения (на примере малого города) : автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. пед. наук. : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Г. В. Дербенева; Омский гос. педагог. ун-т. – Омск, 2004. – 23 с.
3. Кращенко Ю. П. Самореалізація майбутніх учителів у системі студентського самоврядування / Ю. П. Кращенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І.Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – Вип. 42(95). – С.168–174.

4. Кращенко Ю. П. Виховання лідерських якостей майбутніх учителів у системі студентського самоврядування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Ю. П. Кращенко ; Ін-т проблем виховання НАПН України. – К., 2012. – 20 с.

5. Методики самопізнання майбутнього лідера : [зб. тестових методик] / упоряд. М. В. Гриньова, Ю. П. Кращенко. – 3-тє вид., доп. та перероб. – Полтава : видавець Шевченко Р. В., 2015. – 138 с.

6. Певзнер В.М. Педагогический потенциал студенческого самоуправления в современном вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. М. Певзнер. – Великий Новгород, 2005. – 182 с.

7. Пономарев А. В. Воспитательный потенциал студенческого самоуправления / А. В. Пономарев // От теории к практике. – 2008. – № 1. – С. 106–110.

8. Словарь иностранных слов / под ред. Л. Н. Комаровой. 15-е изд. М., 1998.– С. 608.

9. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М., 1983. С. 840.

10. Шафиков М. Т. Потенциал: сущность и структура / М. Т. Шафиков // Социально-гуманитарные знания. – 2002. – № 1. – С. 241.

Стаття надійшла до редакції 01.06. 2015 р.

Кращенко Ю.

Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко,
Украина

**ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СИСТЕМЫ СТУДЕНЧЕСКОГО
САМОУПРАВЛЕНИЯ**

Охарактеризованы компоненты и критерии воспитательного потенциала студенческого самоуправления: уровень социальной активности студентов, эффективность деятельности органов студенческого самоуправления, эффективность воздействия на студенческую среду воспитательных структур; уровень подготовки лидеров студенческого самоуправления, уровень соответствия содержания образовательных программ требованиям конкурентоспособности будущих специалистов, поддержка и педагогическое сопровождение деятельности студенческого самоуправления.

Раскрыта роль Полтавского молодежного проекта «Школа местного и студенческого самоуправления «Лидер будущего» в формировании воспитательного потенциала студенческого самоуправления на региональном уровне.

Ключевые слова: система студенческого самоуправления, воспитательный потенциал студенческого самоуправления, Школа «Лидер будущего».

Kraschenko Yu.

Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko, Ukraine

THE UPBRINGING POTENTIAL OF THE STUDENTS' SELF-GOVERNMENT SYSTEM

The article studies components of the upbringing potential of the students' self-government: upbringing potential of the students' self-government actors (administration, teaching staff, curators, parents, students); upbringing potential of objectives and content of study programs of students' self-government (educational, pedagogical) upbringing potential of organizational forms, methods and tools for students' self-government (students' scientific societies, students' councils, group leaders, students' trade union committees).

The system of students' self-government is considered as an integral structural mechanism that allows students through self-organized activities to participate in the management of the affairs of their groups in cooperation with all university authorities, to protect their rights and interests, contributes to the harmonious development of future professional, leadership skills development, social activity.

The criteria of the upbringing potential of students' self-government were analyzed. They are the following: the level of students' social activity; the efficiency of students' self-government performance; the efficiency of impact of the university units responsible for upbringing on the students' community; level of students' self-government leaders' training; of student government; the level of compliance of education programs with the requirements for competitiveness of future professionals; support and pedagogical support for students' self-government.

We revealed the role of Poltava youth project "School of local and students' self-government "Leader of the Future" in the development of upbringing potential for students' self-government at the regional level.

Keywords: *system of students' self-government, the upbringing potential of the students' self-government, School "Leader of the Future".*